

Stedsnavn på Ålgård

Oppgave i språk, norsk mellomfag

**Kirstina Reitan
og
Kjell Ove Sivertsen**

**Høgskulen i Volda
oktober 1997**

Forord

"Stadnamna er [...] viktige kulturhistoriske kjelder. Dei gjev oss kunnskapar om vår eiga historie [...]" (Særheim 1986).

Ålgård i Gjesdal kommune (Rogaland) er utgangspunktet for denne stedsnavnoppgava. Vi har samla inn omkring hundre stedsnavn fra Ålgård. Årsaken til at vi har valgt nettopp denne plassen som utgangspunkt, er at Kjell Ove er fra Ålgård. Det er som kjent en fordel å kjenne til dialekten der en skal samle inn navna, så det var en faktor som spilte inn på valget.

Formålet med oppgava er å få samla inn den lokale muntlige uttalen av en rekke navn fra Ålgård. Ut fra den innsamla uttalen, skal vi forsøke å si noe om betydninga til navna. Slik navneinnsamling er en viktig del av det å ta vare på kulturen og språket vårt.

Vi har ikke valgt å ta for oss en bestemt type navn, for eksempel gårdsnavn eller administrative navn. Vi bestemte oss derimot for å samle inn alle typer navn, og prøvde også å få tak i uttalen av navn som ikke var kartfesta fra før, noe som viste seg å være vanskelig, fordi veldig mange navn allerede er kartfesta i det aktuelle området.

De innsamla navna er begrensa til to kartblad (AM018-5-1 Ålgård og AM019-5-3 Flassamyra). Mesteparten av navna er henta fra kartblad AM018-5-1 Ålgård.

Innhold

1.0 Hva er stedsnavn?	3
1.1 Hva slags ord er stedsnavn?	
1.2 Inndeling	
1.3 Historikk	
2.0 Innsamling	5
2.1 Generelt om innsamling	
2.2 Spesielt om vår innsamling	
Ålgård - historikk	
Ålgårdsdialekten	
3.0 Innsamla navn	7
3.1 Alfabetisk liste	
3.2 Inndeling etter kriterium	
4.0 Analyse	16
4.1 Liste over hovedledda med språklig forklaring	
4.2 Oversikt over utmerkingsledd ordna etter innhold	
4.3 Tolkinger av enkeltnavn	
5.0 Konklusjon	21
6.0 Litteraturliste	23
Vedlegg: navnelister, kart og kassetter, samt liste over informanter	

1.0 Hva er stedsnavn?

Stedsnavn omgir oss uansett hvor vi befinner oss. Vi er avhengige av stedsnavna for å kunne finne oss til rette i hverdagen, og for å kunne kommunisere med andre mennesker. Dessuten hjelper stedsnavna oss med å identifisere steder. "[...] dei to hovudfunksjonane som stadnamna har i dag, [er] den identitetsskapande funksjonen og den praktiske funksjonen" (Hallaråker 1996:118). Både miljøidentitet og personlig identitet knyttes til stedsnavna, såvel som til dialekten.

"Stedsnavnene er minner om menneskelig virksomhet i forbigangne tider. De blir bare til der mennesker har noget å gjøre" (Olsen 1971:12). Det er menneskene som gir steder navn, og det gjør de fordi de har bruk for å kunne omtale områder på en måte som gjør at andre folk forstår hvilket område de henviser til. Når et stedsnavn ikke lenger har noen praktisk funksjon, vil det ofte dø ut. Men det kommer hele tida nye stedsnavn. Forandringene i samfunnet fører altså både til at navn forsvinner og til at nye navn oppstår.

Men hva er så et stedsnavn? Det verserer mange ulike definisjoner av begrepet stedsnavn. En av dem lyder: "stadnamn er namn på territorielle punkt, liner og område som er eller kan verta kartfesta" (NOU 1983:12). Stedsnavn er med andre ord navn på et større eller mindre geografisk område, de refererer til bestemte plasser i terrenget.

I tillegg til å være orienteringshjelpe midler, er stedsnavna viktige historiske kilder. Som åpningssitatet i forordet sier, gir disse navna oss kunnskap om vår egen historie. Denne sida av stedsnavna er kanskje vel så viktig som den første, sjøl om det er den første vi merker best i hverdagen.

1.1 Hva slags ord er stedsnavn?

Stedsnavna er substantiv. Substantiv deles inn i nomen proprium (egennavn, særnavn) og nomen appellativum (fellesnavn, samnavn). Stedsnavn er egennavn, siden de som andre navn, peker ut et bestemt objekt. Denne individualiserende og identifiserende funksjonen gjør at stedsnavna skal skrives med stor forbokstav.

Vi må skille mellom funksjon og språklig oppbygning. Funksjonen til stedsnavna er egennavn, som hører inn under ordklassen substantiv. Også språklig er de fleste stedsnavna bygd opp av substantiv, i og med at de fleste har et substantiv som hovedledd. Et unntak er Nordpå i Holtålen kommune, som har en preposisjon som hovedledd.

I visse tilfeller kan det være vanskelig å avgjøre om et ord er et navn eller et appellativ. Det finnes flytende overganger; er for eksempel Holmen/holmen et stedsnavn eller et appellativ? Noen stedsnavngranskere vil si at det avhenger av hvordan det brukes. Denne problematikken vil vi ikke gå videre inn på her.

"Eit stadnamn har ikkje böying i eintal og fleirtal, bunden og ubunden form på same måten som eit substantiv (appellativ) med unntak av regelrett veksling mellom ei nemneform og ei dativform i aktive dativområde" (Hallaråker 1997:27). Likevel finnes det stedsnavn i både ubestemt og bestemt form, og hva slags form navnet har, sier ofte noe om alderen til navnet.

Stedsnavn kan bestå av flere ord; de kan være sammensatte, men kan også være usammensatte. Sammensatte stedsnavn består av et hovedledd (grunnord, sisteledd) og et utmerkingsledd (førsteledd). Hovedleddet står som regel til slutt i navnet. Utmerkingsleddet, som altså som oftest står først i navnet, har en adjektivisk eller modifiserende funksjon. Det vil si at det forteller noe om hovedleddet, det har en beskrivende eller geografisk lokaliserende funksjon.

Oppsummert kan vi bruke Hallaråkers ord og si at:

Eit stadnamn er eit usamansett eller samansett *proprium* i ubunden eller bunden form, eintal eller fleirtal, nominativ eller dativ som skildrar og/eller lokaliserer eit geografisk punkt, ei geografisk linje eller eit geografisk område, og som tener som eit praktisk kommunikasjonsmiddel for ein språkleg avgrensa lokal, regional, etnisk eller nasjonal brukarkrins.

Stedsnavn kan være sekundærnavn eller primærnavn. Sekundærnavn vil si "inneheld eller er laga til eit anna stadnamn" (NOU 1983:13). Eksempel er Edlandsvatnet. Her har navnet stedsnavnet Edland som førsteledd. I sekundærnavn har utmerkingsleddet kun en

lokaliseringen funksjon, ikke skildrende. Primærnavn vil dermed si navn som ikke inneholder et annet stedsnavn, for eksempel Rostet og Rishagen.

1.2 Inndeling

Stedsnavn kan grupperes på mange ulike måter, på grunnlag av språklige eller ikke-språklige kriterier. En av de vanligste måtene å dele inn navna på er Ola Stemshaugs todeling i naturnavn og bostedsnavn. Hver av disse hovedkategoriene har så forskjellige underkategorier. Dette er ei topografisk inndeling (landskapet styrer inndelinga). Hallaråker har foreslått å føye til en hovedkategori til, nemlig administrative navn, som han mener faller utenfor Stemshaugs inndeling.

Dette er som nevnt bare en av mange mulige klassifikasjonsmåter. Andre klassifiseringskriterier er bruk, opphav, språklig oppbygning, eller å skille mellom naturnavn og kulturnavn, nærvær og fjernnavn. Vi vil ikke gå nærmere inn på klassifiseringsmuligheter her.

1.3 Historikk

Det finnes et knippe viktige navn i forhold til norsk stedsnavngransking, men vi nøyser oss med å nevne den viktigste, Oluf Rygh (1833-1899), som er den mest kjente navneinnsamleren i Norge. Han regnes som grunnleggeren av norsk navnegransking. Rygh var formann i en navnekommisjon som skulle jobbe med skrivemåten av stedsnavn i forbindelse med revisjon av matrikkelen fra 1838 (Hallaråker 1978:64-65). Navna skulle, etter Ryghs synspunkt, skrives med utgangspunkt i "ældre Skriftformer". Uttalen skulle bare fungere som hjelp, ved å kontrollere skrivemåten og bestemme navnets grammatiske form (Rygh i Stemshaug 1973:33-35). Rygh har teorisert over hvorfor gamle navn forsvinner og hvordan nye kommer til, og hva ulike navn betyr. Da Rygh døde i 1899, holdt han på med hovedverket i norsk stedsnavngransking; *Norske Gaardnavne*. Det er et verk med et bind per amt (unntatt Finnmark) og et innledningsbind. Verket blei fullført etter hans død.

2.0 Innsamling

Som andre trekk ved en dialekt, forandrer også uttalen av stedsnavna seg med tida. Det har den alltid gjort og det vil den også fortsette med å gjøre. Nettopp fordi navneuttale er noe

forgjengelig, er det at vi ønsker å samle inn uttalen av navn, slik at den kan lagres. Siden navna, som tidligere nevnt, er viktige kilder til vår kulturhistorie, er det en fordel å få samla inn så mange navn som mulig før bånda tilbake i tida blir for svake, og betydninga og opphavet til navna blir enda vanskeligere å finne.

2.1 Generelt om innsamling

Ved innsamling av stedsnavn er det mange faktorer som spiller inn på om innsamlinga blir bra eller ikke, sett ut fra et vitenskapelig perspektiv. Siden det er den muntlige nedarva uttalen som anses som den riktige uttalen av stedsnavn, er det av vesentlig betydning å få uttalen lagra på lydbånd/kassett. Det å få navnas uttale festa til båndet, er en situasjon som fort påvirkes av uheldige utenforliggende omstendigheter. Å få et stedsnavn uttalt på den måten informanten normalt uttaler det når navnet skal tas opp, kan være vanskelig. Situasjonen føles uvant for informanten og kan fort føre til at uttalen blir mer normalisert. Dessuten er det vanskelig å "lure fram" uttalen av en hel rekke stedsnavn uten at intervjueren uttaler navnet først (noe som kan påvirke informantens uttale), eller uten at informanten skal lese opp navnet (skrivemåten vil også som regel virke inn på uttalen).

2.2 Spesielt om vår innsamling

Navna vi har samla inn, er i hovedsak samla inn blant den eldre garde på Ålgård. Vår hovedinformant har vært Kjell Oves farfar, Ole Sivertsen. For at intervjustituasjonen skulle bli mest mulig naturlig for informanten, blei intervjuet mer lagt opp som en samtale mellom to- tre personer, der Kari Sivertsen, Oles kone, også deltok. Målet var å få uttalen av navna så lite påvirka av intervjustituasjonen som mulig. Ved å kunne *samtale* om steder generelt på Ålgård, mente vi sjansen var mindre for at uttalen ville bli styrt av skrivemåte og andre faktorer som gjør uttalen "mindre korrekt" i forhold til dagligdags uttale.

Av tidligere innsamlinger i tilnærma samme geografiske område, har vi blant annet funnet Inge Særheims *Namn og stader i Rogaland* (1986). Eldar Peter Molaug skrev i 1934 ei hovedfagsoppgave om navn fra Forsand og Gjesdal. I tillegg eksisterer en "Rogalandsbibliografi" av Anders M. Andersen med oversikt over litteratur om navn i Rogaland (Rogalandsforsknings rapport nr. 54, Stavanger 1980). Så vidt vi har klart å finne

ut, eksisterer det ingen offisiell innsamling av navn fra Ålgård som vi eventuelt kunne tatt utgangspunkt i eller sammenlikna med.

Ålgård - historie og fakta

Ålgård (navnet kommer av norrønt 'gjerde til å fange äl') er et tettsted og administrasjonssenter i Gjesdal kommune i Rogaland. Innbyggertallet på tettstedet ligger mellom 5000 og 6000 (5053 innb. i 1990, *Hele Norges Leksikon*, bind 15, s. 499). Stedet blei tidlig industrialisert, og det er særlig tekstilindustrien med De Forende Ullvarefabrikker, som har hatt mye å si for Ålgårdss næringsgrunnlag og framvekst. Siden størstedelen av bosetninga ikke er så gammel, er mange av navna på stedet trolig også av forholdsvis ny dato.

Dialektsærtrekk

Ålgårdsdialekten hører med til sørvestlandsk (et dialektområde som strekker seg fra Lindesnes til og med Indre Sogn). Her vil vi gi en kort oversikt over særtrekk ved denne dialekten.

- 1) a-mål: både infinitiver og svake hunkjønnsord slutter på -a
- 2) skarre-r
- 3) klusilsvekking: p, t, k > b, d, g
- 4) palatalisering av verarer (g og k) i den eldre generasjonen. Den yngre generasjonen har ikke dette særtrekket. Med andre ord er det et trekk som er på vei ut.
- 5) konsonantforbindelser
 - a) assimilasjon: ng > η
 - b) segmentering: ll > dl
 - c) differensiering: rn > dn
- 6) svarabhabitivokal både i adjektiv og verb
- 7) substantivbøyning
 - a) både sterke og svake hunkjønnsord ender på -å [o] i bestemt form entall
 - b) intetkjønnsord bestemt form entall ender også på -å [o]

3.0 Innsamla navn

Her følger først ei alfabetisk liste over de navna vi har samla inn. Deretter kommer en oversikt der vi har klassifisert navna etter kriteriene sammensatte/usammensatte, entall/flertall og

ubestemt/bestemt form. Med andre ord har vi valgt å klassifisere de innsamla navna på grunnlag av reint språklige trekk, fordi vi mener det gir ei oversiktlig inndeling.

3.1 Alfabetisk liste over navna

Navna er normert etter nynorsk. I de tilfellene der kartets skriftform strider mot vår nynorske normering, har vi skrevet kartformen i parentes. Grunnen til at vi har valgt å gjøre det slik, er at kartformene er inkonsekvente og lite systematisk normerte.

B

Berland

Bojaleet (Bojalee)

Brislingbakken

Bruhammaren

Bruneset

Bruraberget

Brotet (Bråde)

Bysteinen

D

Dalen

Den rauda grinda (Raua grinno)

E

Edlandsgeilane (Jeilane)

Espebakken

F

Fiskebekk

Flådaleidet

Flådåna (Flådåno)

Fodnaberget

Foren

Fotlandshagen (Fotlandshajen)

Fåreskogen

G

Gamla fiskebekk

Gitleberget

Grønske (Grønsje)

Grønveien

Gata (Gådo)

H

Hagaskaret

Hammaren

Helunberget

Hestahagen (Hestahajen)

Holane

Husafjellet

Høljaberget (Hyljaberjet)

Håbakken

Holmen (Holmen/Hålmen)

J

Jærbuskaret/Skaret

K

Kadlaneset

Kalvahagen (Kalvahajen)

Kampholet (Kamphålo)

Kjerringholmen

Klopphammaren

Kloveberget

Kleivapiggen

Kodlitjørn (Kodlitjørn/Tjodankovtjørn)

L

Lammanshola (Lammanshålå)

Laugepllassen

Lægo

M

Moltemyra

Mærholen (Mærhodl)

N

Navraskaret

Nese

Nilsabakken

Nesebakken (Næsebakken)

Neset (Næset)

O

Opstad

Osen

P

Per Sivles vei

Plasset

På åna (På åno)

R

Ravnaskaret

Reke (Ræge)

Rettedalen

Rishagen

Ronværserget (Ronversberget/Rognversberget)

Rostet

S

Sauatona

Seristampen

Skiftingsberget

Skjedakleiva

Skokk

Skrubbadalen

Skulegarden (Skulegaren)

Småberga (Småbergene)

Sulkehola (Solkahålå)

Sulken (Solkjen)

Sorpefonna

Spødaberget

Staksheia

Stampushulen

Steinholen (Steinhodl)

Stemmyra (Stemmyrå)

Storenes

Storenuten

T

Tam

Trodalen

Trodlavollen (Trodlavodlen)

Tydebærhammaren

V

Vabekken

Vaula bru (Vaula bru)

Vaulakleiva (Vaulakleivo)

Vomma (Vommo)

Vonheim

Ø

Øygardsvatnet

Å

Ådnemyra (Ådnemyro)

Ålgårdsheia (Ålgårdsheio)

Ålgårdslätten

Ålgårdsnuten

3.2 Klassifisering av navna

NAVN	ubestemt	bestemt	entall	flertall	smn.satt	usmn.satt
Berland	x		x		x	
Bojaleet		x	x		x	
Brislingbakken		x	x		x	
Bruhammaren		x	x		x	
Bruneset		x	x		x	
Bruraberget		x	x		x	
Brotet		x	x			x
Bystenen		x	x		x	
Dalen		x	x			x
Den rauda grinda		x	x		x	
Edlandsgeilane		x		x	x	
Espebakken		x	x		x	
Fiskebekk	x		x		x	

NAVN	ubestemt	bestemt	entall	flertall	smn.satt	usmn.satt
Flådaleidet		x	x		x	
Flådåna		x	x		x	
Fodnaberget		x	x		x	
Foren		x	x			x
Fotlandshagen		x	x		x	
Fåreskogen		x	x		x	
Gamla fiskebekk	x		x		x	
Gitleberget		x	x		x	
Grønske	x		x			x
Grønveien		x	x		x	
Gata		x	x			x
Hagaskaret		x	x		x	
Hammaren		x	x			x
Helunberget		x	x		x	
Hestahagen		x	x		x	
Holane		x		x		x
Husafjellet		x	x		x	
Høljaberget		x	x		x	
Håbakken		x	x		x	
Holmen		x	x			x
Jærbuskaret/		x	x		x	x
Skaret						
Kadlaneset		x	x		x	
Kalvahagen		x	x		x	
Kampholet		x	x		x	
Kjerringholmen		x	x		x	

NAVN	ubestemt	bestemt	entall	flertall	smn.satt	usmn.satt
Klopphammaren		x	x		x	
Kloveberget		x	x		x	
Kleivapiggen		x	x		x	
Kodlitjørn	x		x		x	
Lammanshola		x	x		x	
Laugesplassen		x	x		x	
Lægo		x	x			x
Moltemyra		x	x		x	
Mærholen		x	x		x	
Navraskaret		x	x		x	
Nese		x	x			x
Nilsabakken		x	x		x	
Nesebakken		x	x		x	
Neset		x	x			x
Opstad	x		x		x	
Osen		x	x			x
Per Sivles vei	x		x		x	
På åna		x	x		x	
Ravnaskaret		x	x		x	
Reke		x	x			x
Rettedalen		x	x		x	
Rishagen		x	x		x	
Ronværserget		x	x		x	
Rostet		x	x			x
Sauatona		x	x		x	
Seristampen		x	x		x	

NAVN	ubestemt	bestemt	entall	fleltall	smn.satt	usmn.satt
Skjedakleiva		x	x		x	
Skiftlingsberget		x	x		x	
Skokk	x?		x			x
Skrubbadalen		x	x		x	
Skulegarden		x	x		x	
Småberga		x		x	x	
Sulkehola		x	x		x	
Sulken		x	x			x
Sorpefonna		x	x		x	
Spødaberget		x	x		x	
Staksheia		x	x		x	
Stampushulen		x	x		x	
Steinholen		x	x		x	
Stemmyra		x	x		x	
Storenes	x		x		x	
Storenuten		x	x		x	
Tam		x?	x		x	
Trodalen		x	x		x	
Trodlavollen		x	x		x	
Tydebær- hammaren		x	x		x	
Vabekken		x	x		x	
Vaula bruia		x	x		x	
Vaulakleiva		x	x		x	
Vomma		x	x			x
Vonheim	x		x		x	
Øygardsvatnet		x	x		x	

NAVN	ubestemt	bestemt	entall	flertall	smn.satt	usmn.satt
Ådnemyra		x	x		x	
Ålgårdsheia		x	x		x	
Ålgårdslåtten		x	x		x	
Ålgårdsnuten		x	x		x	

Som tabellen viser, er de fleste navna sammensatte navn i bestemt form entall. Bare tre stedsnavn er i flertallsform; Edlandsgeilane, Holane og Småberga.

4.0 Analyse

4.1 Hovedledd

Her følger ei alfabetisk liste over hovedledda i de innsamla navna, med språklig forklaring. Vi vil føre opp vanlig (nynorsknormert) rettskrivningsform, gammelnorsk form, betydning og forekomst (antall ganger vi har det aktuelle hovedleddet i vårt materiale). Vi har tatt utgangspunkt i kjernen av orda. Forekomster av samme hovedledd, kan dermed være i ulik form i materialet vårt, som for eksempel berg; -berget og -berga.

Alfabetisk liste over hovedledd

Normert form	Gammelnorsk form	Betydning	Antall
bakke	bakki, m.	bakke, elvebredd	5
bekk	bekkr, m.	løpe, vann	3
berg	berg/bjarg, n.	berg, klippegrunn, haug	10
bru	brú, f.		1
brot	brot, n.	brudd, bruddstykke, vadested, bakkekant, bratt bakke	1
dal	dalr, m.	gruve, fordypning	4
fjell	fjall, n.		1

Normert form	Gammelnorsk form	Betydning	Antall
for	ford, m.	Våtmarksområde med vadested	1
fonn	fønn, f. ¹	snødynge, sammenblåst snøhop	1
gard	garðr, m.	gjerde, innhegning, innhegna jordstykke	1
geil	geil, m.	smal vei, inngjerda vei	1
grind	grind, f.	gjerde, karm, ramme	1
grønske	grønska, f.	grønhet, gronne vekster i vannet	1
gate/gote	gata, f.	vei med gjerder på begge sider, fotsti	1
hage	hagi, m.	havnegang for feet i utmark (egentlig: gjerde, inngjerda jordstk)	5
hammar	hamarr, m.	utstikkende odde, steinet skogvei	4
heim	heimr, m.	hjemsted, verden	1
hei	f.		2
hol	hóll, m.	liten haug, helst rund	3
hol	n.	hull	1
holा	f.	hule	2
høl	hýl, m.	dyp hulning i bunnen av elv/i bekk	1
holme	holmr/holmi, m.	tue, forhøyning som hever seg over den omgivende flate, lita øy	2
kleiv	kleif, f.	høy bakke på klippegrunn, bergrygg med sti over	2
land	land, n.		1
le	n.	grind	1
leide	leið, f.	reise, vei, veiretning, måte	1

¹ o står for «o med kvist»

Normert form	Gammelnorsk form	Betydning	Antall
lægo	trolig av lægð, f.	lægd, dokk (søkk), hule	1
myr	mýrr, f.	sump, myr	3
nes	nes, n. dativ: nesi		5
nut	hnútr/hnúta, m.	bergtopp, noe rundt utstikkende	2
os	óss, m.	utløp av elv/innsjø	1
pigg	pík, m.	pigg, spiss, spiss bergtopp	1
plass	plaz, n.	husmannsplass, gårdsplatz, åpen pl	1
rost	.rust, f.	liten skog, lund, krattskog	1
ræg	rek, n.	driving, reking	1
skar	skor, f.	kant, rand, skjøtepunkt, sammenfettingspunkt	4
skog	skógr, m.	busk, kratt (egentlig: noe framstående)	1
skokk (skog+bø)	býr, m.	engmark	1
slått	sláttr, m.	avslått høy på eng	1
sulk		(fjell på Jæren)	1
stad	staðr, m.		1
stamp	stampr, m.	balje	1
stein	steinn, m.		1
tam		kallenavn for Torgeir	1
tjørn	tjorn, f.	liten skogsjø	1
tona (trolig toa)	toa, f.	grasflekk	1
vatn	vatn, n.		1
vei	vegr, m.		2
voll	völlr, m.	grasflate, uopployd gammel eng	1
vom	vomb, f.	buk, morsliv	1
å (åna)	elfr, f.		2

4.2 Utmerkingsledd sortert etter kategori

A Personnavn

Fotland, Gitleberget, Nilsabakken, Per Sivles vei, Seristampen (kvinnenavnet Seri),
Ådnemyra.

B Dyr

Bojaleet (buskap), Brislingbakken, Fiskebekk, Gamla fiskebekk, Helunberget (heilo),
Hestahagen, Kalvahagen, Lammanshola, Ravnaskaret, Ronværserget (vær), Sauatona,
Skrubbadalen (ulv).

C Planter/Vekster

Berland (bær, kan også komme av berg), Espebakken (osp), Fåreskogen (fåretrær),
Moltemyra, Rishagen, Tydebærhammaren.

D Menneskelig aktivitet

Laugeplassen, Skjedakleiva, Spødaberget, Staksheia.

E Bygninger/byggverk

Bruhammaren, Bruneset, Husafjellet, Kadlaneset, Klopphammaren (klopp er liten gangbru
over bekk/elv), Kloveberget, Mærholen (ålemær = fangstinnretning), Skulegarden,
Stampushølen, Stemmyra (demning).

F Størrelse

Kampholet (kampestor, kan også være at det foregikk kamper der: punkt D; menneskelig
aktivitet), Småberga, Storenes, Storenuten.

G Naturformasjoner

Flådaleidet (flat), Flådåna, Hagaskaret, Klopphammaren, Kleivapiggen, Nesebakken,
Rettedalen, Vaula bru, Vaulakleiva, Sorpefonna, Steinholen, Vabekken (kan også stå under
punkt D; menneskelig aktivitet).

H Andre

Bystenen, Den rauda grinda, Edlandsgeilane, Fodnaberget (snøfonn), Grønveien, Jærbuskaret, Kjerringholmen, Navraskaret (trolig navn etter et redskap til å lage hull i hjulnav), Opstad, Skiftingsberget, Sulkahola, Sulken, Trodalen, Trodlavollen, Vonheim, Øygardsvatnet, Ålgårdsheia, Ålgårdslåtten, Ålgårdsnuten.

I denne siste kategorien har særlig sekundærnavn havna: Edlandsgeilane, Sulkahola, Øygardsvatnet, Ålgårdsheia, Ålgårdslåtten, Ålgårdsnuten. Bystenen og Den rauda grinda er målemerker i terrenget. Jærbuskaret, Kjerringholmen og Trodlavollen kan vi si har utmerkingsledd som hentyder til mennesker eller skapninger. Skiftingsberget er et administrativt navn, siden det markerte grensa mellom Lima- og Ålgård-gården.

4.3 Tolkning

Mesteparten av de innsamla navna er såpass gjennomsiktige at vi forstår hva de betyr. Vi har derfor plukka ut noen mer uforståelige navn, som vi skal forsøke å tolke. De vi har valgt er Mærholen, Kadlaneset, Kodlitjørn, Skokk, Spødaberget og Staksheia.

Mærholen: Kommer av mær; v-forma fangstgjerde som leda ålen inn i et fangstsavlukke. Holen ligger rett ovenfor mæren.

Kadlaneset: Et nes i nærheten av et gammelt kvernhus, der kadelan (= vannhjul) gir kraft til å drive kverna.

Kodlitjørn: Lite tjern på en kolle like under Kodlifjell. Kodli er kanskje en kolle som har blitt "offer" for segmentering ($ll > dl$).

Skokk: Trolig skog + bø. På et gammelt kart står det Skogbø. Forklaringa er at Skokk trolig er et kallenavn eller en kortform for det opprinnelige navnet.

Spødaberget: Da damene var med i arbeidet på jordene (særlig slåttonna), satt de på dette berget og strikka i pausene. Berget var visstnok bart og godt å sitte på.

Staksheia: Et område der høyet blei oppbevart på stakker/påler.

5.0 Konklusjon

På bakgrunn av det innsamla navnematerialet kan vi si noe om hva slags aktivitet som har foregått på Ålgård tidligere. Mange av navna har et dyrenavn i seg; de har oppstått som et resultat av dyras atferd. Siden så mange av navna er knytta til dyr, kan vi trekke den slutninga at dyrehold har vært en viktig del av folks liv. Flere av navna har også sammenheng med annen virksomhet knytta til gårdsfunnet.

Det å skulle skrive den normerte formen, bød på visse problemer. For det første var det veldig stor variasjon og inkonsekvens i normeringene på kartet. For eksempel står et navn som Holmen, både oppført som Holmen og Hålmen. For det andre er normalisering problematisk, fordi normeringa vil bli så langt fra uttalen uansett om en normerer til nynorsk eller bokmål.

I noen tilfeller strider vår normering mot uttalen av navnet, som vi har på kassett. Et eksempel er Småberga, der uttalen er [smo,bærjənð]. Likevel har vi valgt å normere til -berga, fordi logisk uttale med tanke på bøyningsmønsteret i dialekten, ville ha vært [smo,bærjo]. Vi mener at uttalen i dette tilfellet er skriftpåvirka og ikke den muntlige nedarva uttalen vi ville ha tak i.

Vi har med andre ord lært at det å samle inn stedsnavn ikke er noen enkel jobb. Det finnes mange "farer" på veien; mulighetene for feil er mange. For eksempel kan informant(e) bli såpass påvirka av det unaturlige ved intervjustituasjonen, at uttalen ikke blir "riktig".

Lydskrifa kan bli feil, markeringa av stedet på kartet kan bli feil, og til slutt, normeringa kan bli feil. Det er altså mange faktorer en på være oppmerksom på ved ei innsamling som denne.

Ved mange av navna har vi fått en forklaring på betydninga av informantene våre. Stort sett har det virka som om den forklaringa vi har fått, er logisk. Likevel er det viktig å være kritisk til den forklaringa informantene gir. Det kan i visse tilfelle være slik at lokalbefolkningen har funnet en "folkelig" forklaring på et navn, som viser seg å være feil. For eksempel vil nok mange tilstrebe å finne en logisk forklaring på navn som ikke er gjennomsiktige og klare. Et eksempel på dette er trolig den forklaringa vi fikk på Sulken, [su:lcən]. Dersom vi har rett når vi tror at navnet er Sulken (trolig sammenheng med at det finnes et fjell på Jæren som

heter Sulken), vil ei forklaring som handler om sol, trolig være oppdikta for å finne ei logisk forklaring på navnet. Det samme har vi i forhold til Kadlaneset. En av informantene mente hun hadde hørt at det en gang bodde en mann som het Kadel der. De andre informantene hadde en annen forklaring, som hørte mer logisk ut; i nærheten av det aktuelle neset hadde det før vært et kvernhus med et vannhjul. Vannhjul og kadel er det samme.

6.0 Kilder

Hallaråker, Peter: *Innforing i stadnamn*, Oslo, 1997

Hallaråker, Peter: *Namn og stad*, Volda, 1987

Heggstad, Leiv: *Gamalnorsk ordbok*, Oslo, 1963

Helleland, Botolv: *Adresser og stadnamn - del 2*, Oslo, 1993

Hele Norges Leksikon, Hjemmets bokforlag, 1996

Norske Gaardnavne, Oluf Rygh, bind 10: Rogaland

Norsk stadnamnleksikon, J. Sandnes og O. Stemshaug (red.), Oslo, 1990

NOU 1983; *NOU 1983:6 Stadnamn*

Olsen, Magnus: *Hvad våre stedsnavn lærer oss*, Universitetsforlaget, 1971

Stemshaug, Ola (red.): *Norsk stadnamngranskning*, Oslo, 1973

Særheim, Inge: *Namn og stader i Rogaland*, Stavanger, 1986

Særheim, Inge: "Stadnamn" i Johnsen, Egil Børre (red.): *Vårt eget språk*, Oslo, 1987

Torp, Alf: *Nynorsk etymologisk ordbok*, Oslo, 1963

A = bokmåle i typisk for Rogaland

Stadnamnliste nr:

1

Kommune (nr. og navn):

1122 Gjesdal

Kartverk og kartblad:

ØK: AM 018-5-1 Algård

Informant:

Ole Sivertsen

Fødselsår

1913

Oppskrivår:

1997

Dialekt ord IPA-funksjon
 Kjell [kyl] (kjelte) -
 kjellek [kyl] (kjelte) -
 kjellat [kyl] (kjelte) -
 kjellatheit [kylt] (kjelte) -
 kjiken + [kylkən +]

Nr.	Kart -rute (ref.)	Stadnamn	Dialektskrift	Fonemskrift (IPA)	Kass.- oppt.	Prep (i, på)	Stad, lokalitetstype:
1	C-3	Fotlåndshagen		[²fɔtl̩aŋs, hAjen]	i		etter en som het fotlånd
2	C-3	Kalvahagen		[²kalvA, hAjen]	i		Hage med kalvur
3	D-3	Osen		[²u:sn]	i		Der elva starter
4	D-34	Kællaneset		[²kɑ:læsæt]	på		Det (æ) kællhus med vannhjuv på (=kæll) der
5	D-3	Skultegården		[²skulte, gɑ:rn]			Lå skole der føss
6	D-3	Dalen		[dɑ:ln]			Muligens hausk på tomst
7	D-3	Røttedalen		[rø:tə, da:lən]	i		veistrekning som forbinder E-39 (E-18) og Brøyne - ut i
8	D-3	Hæmmaren		[²hæmmaren]	på		Skogkledd fjell
9	C-3	Dostet		[¹rostə]			Tett trættisveg
10	D-3	Stamphuselen		[²Stamphtusəlen]	i		Stamphusset enden del av DFU, kulp/hol ved Stampahuset
11	C-3	Brotet		[¹bro:tə]	på		Muligens dyrtka i verk; hybott
12	C-3	Kampholte		[²kʌmp, ho:lə]	i		Hull/hulre under en kuut

Stadnamnliste nr:

2

Kommune (nr. og navn): 1122 Gjesdal
Kartverk og kartblad: ØK. AM 018 - 5-1 Ålgård

Informant: Olle Sivertsen
Oppskrivar: Kjell Ove Sivertsen

Fødselsår: 1913
Oppskrivår: 1997

Nr:	Kart -rute (ref.)	Stadnamn	Dialektskrift	Fonemskrift (IPA)	Kass.- oppt.	Prep (i, på)	Stad, lokalitetstype:
13	C-3	Gat ₂	[² gɔ:t ₂]	p ²			
14	C-2	Mærkholen	[² mærkholen]	p ²			
15	B-1½	Holmen / Kierningholmen	[² gearing, holmen]	p ²			
16	B/C-1	Algårdslåtten	[² olgor, sloten]				
17	C-2	Rishagen	[² rɪshagen]				
18	C-1	Hølja/bægget	[² hyljars, bærjed]	p ²			
19	B/C-½	Skølk	[² skuk ₂]				
20	F-5	Nese	[² næ:sə]	p ²			
21	D-4	Neset	[¹ nesə:sə]	p ²			
22	D-5	Langeplassen	[² lɔŋəpla:sən]				
23	C-5	Sørpefonnæ	[² sʊrpɔ:, fonɔ:]				
24	B-4	Tam	[² tAm]	p ²			
					a) Kva slags stad, lokalitet. b) Bruk av staden, no og før. c) Tradisjon, andre namn.		

mnlister nr:

3

Aune (nr. og navn): 1122 Gjessdal
Øk. AM 018-5-1 Algaard

Informant:

Ole Sivertsen
Oppskrivar: Kell Ove Sivertsen

Fødselsår: 1913
Oppskrivarår: 1997

Normert form	Dialektskrift	Fonemskrift (IPA)	Kass.- oppt.	Prep (i, på)	Stad, lokalitetstype:
-S Yomma	[ivo'mo]	[i'vemo]	c	på	Rund kule, oppkalt etter møggen til en person
-S Grønske	[grɔ̃nsɛ]	[grɔ̃nsɛ]	c	på	Udligens av gronne stuingivare
-S Trodalen	[tru:daln]	[tru:daln]	c	i	Kan ha hatt med torvsljening i gjort
-S Holmen	[hol'men]	[hol'men]	c	på	Holme i Edlandsvatnet
-4/5 Nesebakken	[nɔ:sə, baçən]	[nɔ:sə, baçən]	c	c	Brett balleke
-4 Brisingbakken	[brisiŋ, baçən]	[brisiŋ, baçən]	c	c	Mælt sauer med brising (frisk)
-5 Senistampan	[se:ri, stampən]	[se:ri, stampən]	c	c	Seri er ei dame som satt ved stampaen (drincketrau)
1/5 Fosen	[fu:ren]	[fu:ren]	c	c	Sump - hav rennende
-4 Sulkehola (?)	[sulkA, ho:lo]	[sulkA, ho:lo]	c	i	Hulle ved Sulkken.
-4 Sulken (?)	[sulk:lçn]	[sulk:lçn]	c	på	Det finnes et hjell på Jæren som hører Sulken i Læte hjell.
A-1 Øpstæd	[øp, stA]	[øp, stA]	c	på	Oppkalt etter fungsel på Jæren. Bygget hjell
1/6-S Hestahagen	[hestA, hAjen]	[hestA, hAjen]	c	i	Et sited det har gjætt hester

Stadnamnliste nr:

4

Kommune (nr. og navn): 1122 Gjessdøl
 Kartverk og kartblad: ØK · AM 018 - 5 - 1 Algård

Informant: Ole Sivertsen
 Oppskrivar: Kjell Ove Sivertsen
 Fødselsår: 1913
 Oppskrivår: 1957

Nr.	Kart -rute (ref.)	Normert form	Dialektskrift	Fonemskrift (IPA)	Kass.- opp.	Prep (i, på)	Stad, lokalitetstype:
37	A/6-5	Den rauda grinde	[Den rættA 'grind]	[D̥en rættA 'grind]			Det sto ei red grinn på stedet
38	A-4	Øygardsvatnet	['øyga:rs, vATnə]	['øyga:rs, vATnə]			
39	B/c-3	Jærbuskeret/Skæret	[lɪjɔ:r, skæ:ret]	[lɪjɔ:r, skæ:ret]		på	"Porten" til Jæren
40	D-3	Per Sivles vei	[per: sivils væi]	[per: sivils væi]		i	Per Sivle satt der og skreiv fig árds- saven.
41	B-3	Berland	[bɔ:lənd]	[bɔ:lənd]		på	Ber-lungens bær, eller ber-
42	C-3	Adnemyra	[ɔ:dndi, my:ro]	[ɔ:dndi, my:ro]			Talligene et omr sitt med mye stein
43	C-3	Steinholen	[stœin, hu:ldən]	[stœin, hu:ldən]			
44	E-2	Flådå	[flɔ:d, o:nɔ]	[flɔ:d, o:nɔ]			Elv fra Flåsauvatnet til Ellangs- vatnet. Flåd = flatt j flatt omr.
45	E-3	Flådaliedet	[flɔ:da:læidə]	[flɔ:da:læidə]			Elvas utløp.
46	E-2	Klophammaren	[klup, hAmaren]	[klup, hAmaren]		på	Fjellhammarer
47	E-2	Spoddaberg	[spø:da:, bærja]	[spø:da:, bærja]		på	Et bergr der kunninge satte opp strikkis (spøda)
48	E-2	Tydebaerhammaren	[ty:da:bær,hAmaren]	[ty:da:bær,hAmaren]		på	

Stadnamnliste nr:

5

Kommune (nr. og navn):

1122 - Gjessdal

Kartverk og kartblad:

Øk. AM018-S-1 Ålgård

Hennø Lunde

Karsten K. Ravnadal

Fødselsår

1931
1920
1913

Informant:
Ole Sivertsen

Oppskrivaråar:
Oppskrivar: Kjell Ove Sivertsen

Oppskrivar:
Oppskrivar: Kjell Ove Sivertsen

Nr:	Kart -rute (ref.)	Normert form	Dialektskrift	Fonemskrift (IPA)	Kass.- oppst.	Prep (i, på)	Stad, lokalitetstype:
49	F-2	Burzborg+	[² bɔrtbɔrg]	[² bɔrt:bɪrA, bærja]	pæ	Trolig et sagn som har gitt navnet	
50	F-2	Stakeshei	[² stAks, høiɔ]	[² s̥tak̥s, høiɔ]	pæ	a) Kva slags stad, lokalitet. b) Bruk av staden, no og før. c) Tradisjon, andre namn.	
51	F-2	Skittingsberget	[² skit̥tɪŋs, bærja]	[² skit̥tɪŋs, bærja]	pæ	Hevet blei sett i Staker	
52	F-3	Fiskebikk	[² fiskə, bek̥]	[² fiskə, bek̥]	pæ	Læti sinuit mellom Lunde- og Fjærård-gårdene	
53	E-3	Skjedzkleiva	[² skje:dA, kλaiivo]	[² skje:dA, kλaiivo]	pæ	Værbeke der fortøgger næri ter. Bølegfelt	
54	c-4	Edlandsgjilane	[² edlans, jçilən]	[² edlans, jçilən]	pæ	Folk stoppa her for å gå på do på vici flas bygdingene til gjentnes	
55	F-3	Vaulaklivue	[² vøtlA, klaiivo]	[² vøtlA, klaiivo]	pæ	.	
56	G-2	Fodneberget	[² fodnA, bærja]	[² fodnA, bærja]	pæ	.	
57	G-3	Vaula bua	[² vøtlA, brt̥inɔ]	[² vøtlA, brt̥inɔ]	pæ	.	
58	G-3	Storenes	[² stwira, nɔ:s]	[² stwira, nɔ:s]	pæ	Gard på øtness.	
59	D-2	Husafjellet	[² hus:a, fjeidla]	[² hus:a, fjeidla]	pæ	Hus lå under fjellet	
60	D-2	Troldavollen	[² trɔldA, vɔ:lən]	[² trɔldA, vɔ:lən]	pæ	.	

Stadnamnlista nr:

٩

Kommune (nr. og nannn):

Kartverk og kartblad: Ølk 1122 Gjessdal
AM 018-5-1 ~~AM 019-5-3~~ ~~Gjessdal~~
~~AM 019-5-3~~ ~~Gjessdal~~

Informant: Hans Linné
Oppskrivare: Karsten K. E.
Klipp over Sivue

Informant:	<u>Karsten K. Rønstad</u>	Födelsår
Oppskrivar:	<u>Karl Ove Silverstevn</u>	Oppskrivår:

1994

Nr:	Kart -rute (ref.)	Stadnamn			Kass.- opp.	Prep (i, på)	Stad, lokalitetstype:
		Normert form	Dialektskrift	Fonemskrift (IPA)			a) Kva slags stad, lokalitet. b) Bruk av staden, no og før. c) Tradisjon, andre nann.
61	D-2	Häbækken		[hɔ:bækkn̩]			Muigens høte Sted
62	C-1	Vabekken		[vɑ:bækkn̩]			Der folk knysser bækken
63	C-2	På åna		[po:åna]			Ved elva
64	D-2	Røge		[rø:ge]			Kyrne rekte rundt her
65	D-2	Kelvahagen		[k'elvahgen]			
66	D-2	Grøn veien		[grøn'veen]	i	der leidene gikk	
67	E-1	Algårdshie		[ølgo:rhie]	f	grønn vei, turvei	
68	E-5	Bonværssberg		[bonveirs:bergs]	i	Her tilhørende Høylands	
69	D-6	Algårdstauten		[ølgo:rs:ntt:dn̩]	p	veier som ikke skulle brukes	
70	E-5	Lammansholz		[lamansholz]	p	all, gikk her.	
71	E-5	Lægo		[lægo]			
72	D-5	Espebøker		[espibøker]			

Stadnamnliste nr:

7

Kommune (nr. og nann): 1122

* AM 019-5-3 Gjessdal
AM 018-5-1 Fleissmyra
Ølk. AM 017-5-1 Aflegård

Informant: Henni Lunde

Karsten K. Rønneås
Kjell Ove Sivertsen

Fødselsår:

1913
1912

Oppskrivarar:

1917
1917

Nr:	Kart -rute (ref.)	Stadnamn	Fonemskrift (IPA)	Kass.- oppt.	Prep (i, på)	Stad, lokalitetstype:
		Normert form	Dialektskrift			a) Kva slags stad, lokalitet. b) Bruk av staden, no og før. c) Tradisjon, andre nann.
73	D-5	Heluhøgset	[hε:lū:hø:gə]		pa	Næn etter fugien heula
74	*D-4	Kloveberget	[klo:və:bø:rjə]		pa	Spaukelet hje li
75	*D-5	Moltenayra	[mɔltə,mujrə]		pa	Skøl ha sett molteplater
76	*C-4	Skrubbadalen	[skruba:dæ:ln]		i	Skrubba dæt ulv (skrubbi) da
77	*B-4	Rauhaskaret	[rAvnA,skai:rə]			Trængt skær
78	*B-4	Kleva piggen	[klevA,pig:n]		pa	fjelltopp, høyeste niv kleva
79	*G-4	Kodlitjern	[kɔdli,çɔdnɔ]			Muligens hvilestein på øvre kogen.
80	E-1	Bystein	[b'y, støinən]			
81	B-1	Plasset	[plAtsə]			En innan handde ryddes mark
82	C-2	Sauatona	[sø:tA,tu:nə]			Et sted sauene har sett
83	C-1	Steinmyra	[stø:n,mujrə]			Vann til treskiverket
84	E-3	Vonheim	[vø:n,høim]			Jønn blått demma vøn Von = høg Gammelet vikings

Stadnamnliste nr:

8

Kommune (nr. og namn): 1122 Gjesdal

Kartverk og kartblad: Ølk. AM018-5-1 Algård

Informant: Hanna Lunde Fødselsår: 1951
Karsten & Randal Oppskrivar: Kjetil Øve Sjørtset Oppskrivår: 1977

Nr.	Kart -rute (ref.)	Stadnamn	Dialektskrift	Fonemskrift (IPA)	Kass.- oppst.	Prep (i, på)	Stad, lokalitetstype:
85	D-3	Færskogen		[fɔ:rɔ:, sku:iən]	i	Færtreer	a) Kva slags stad, lokalitet. b) Bruk av staden, no og før. c) Tradisjon, andre namn.
86	D-3	Nilsbakken		[nilsA, ba:gen]		"Nilsen" eide di til. Bodde mange "Nilsen", eler.	
87	C-3	Brunneset		[brøt, nɔ:sə]	c	Smallest av best stedet å bo i. På elva før brua kvar.	
88	D-3	Bruhauvaren		[brøt, hʌmʌrən]	c	Haumr i øst brus	
89	E-3	Holane		[hʌn: lʌnə]		Kupert terren, Sunnhordland	
90	E-3	Gamla fiskebekk		[gʌmlA 'fiskabek]		Den eldste bebyggelsen i bølgjelet + Fiskebøkk (ørret)	
91	F-2	Smaðberg		[sмо:, bɔ:rjɔ:nə]		Smoð humper i kjeck	
92	F-2	Storveruten		[stɔ:ru:tən]	pə		
93	F-3	Hagaskaret		[hɑ:gA, ska:re]			
94	G-2	Nauvaskaret		[nʌvA, ska:re]			
95	C-5	Bøjelætt		[bɔ:jA, le:ə]		Bøja = leyr	
96	B-3	Gittleberget		[gi:tla, berget]		Gittil som dvergs slike opp.	